

Modernizacja Polski. Polityki rządowe w latach 1918-2004

Data opublikowania: 10.10.2016

Zrecenzował(a) mgr Adam Suławka Redakcja naukowa mgr Andrzej Klimczuk

Kwestia modernizacji państwa polskiego jest jedną z najczęściej pojawiających się w debacie politycznej naszego kraju. Jeszcze za rządów poprzedniej koalicji PO-PSL, na początku 2013 roku, została uchwalona „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030”. Z kolei już po zmianie władzy, w pierwszych miesiącach 2016 roku celem dyskusji stał się „Plan na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju” autorstwa obecnego ministra rozwoju Mateusza Morawieckiego. W związku z tym warto przypomnieć sobie, jak wyglądały koncepcje modernizacji Polski w minionym stuleciu. Próbą syntetycznego uporządkowania tego zagadnienia jest monografia autorstwa doktora Wojciecha Musiała.

Recenzowana książka jest poprawioną i uzupełnioną wersją rozprawy doktorskiej, obronionej w 2011 roku w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego i została opublikowana w roku 2013 w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w prestiżowej serii wydawniczej „Monografie” Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. Praca ma charakter interdyscyplinarny: łączy w sobie elementy historii, nauk politycznych oraz ekonomii i składa się z 5 rozdziałów.

W rozdziale pierwszym przedstawiony został przegląd wybranych istniejących w obecnej nauce teorii modernizacji oraz modeli, w których zostały one wyjaśnione. Rozdział ten jest najdłuższy spośród wszystkich w książce. Autor wyraźnie stawiał sobie za cel wyczerpujące wyjaśnienie zagadnienia. Można powiedzieć, że mu się to udało. Niestety rozdział ten został napisany bardzo skomplikowanym językiem i jest on praktycznie niezrozumiały dla laika, a i osoby bardziej obeznane z tematyką mogą mieć problem z jego zrozumieniem.

W kolejnym rozdziale przedstawiono koncepcje modernizacji państwa autorstwa kolejnych rządów w okresie II Rzeczypospolitej (lata 1918-1939). Autor zwracał uwagę na problemy, z jakimi musiały uporać się władze świeżo odrodzonego państwa (m.in. konieczność zintegrowania terytorium państwa z trzech dawnych zaborów rosyjskiego, austriackiego i pruskiego, wysoki analfabetyzm, zacofany przemysł, przeludnienie wsi, liczne i wrogo nastawione do państwa mniejszości narodowe). Dodatkowymi przeszkodami w modernizacji państwa były wydarzenia polityczne, na jakie przytaczał autor: wojny o granice odrodzonego państwa (1918-1921), hiperinflacja gospodarcza (1923) oraz tzw. Wielki Kryzys (1929-1935). Musiał zauważyć, że wskutek tych czynników wszystkie rządy w tym okresie stosowały politykę etatystyczną. Autor krytycznie ocenia próby

modernizacji państwa w tym okresie, dochodząc do wniosku, że próby odgórnego związania wszystkich obywateli z państwem polskim nie odniosły skutku. Przykładowo mniejszości narodowe pozostały w najlepszym razie obojętne wobec państwa polskiego, a podobne postawy występowały również wśród ludności rdzennie polskiej, szczególnie na wsi. Nie udało się również dokonać przekształcenia kraju rolniczego, jakim była ówczesna Polska, w kraj przemysłowo-rolniczy. Podjęta przez władze inicjatywa, jaką była budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego, była w tym zakresie niewystarczająca. Ponadto przeprowadzona reforma rolna miała charakter połowiczny i nie była w stanie zaspokoić głodu ziemi na wsi. Nie udało się również zasypać podziałów ekonomicznych na „Polskę A” (zachodnia część kraju) i „Polskę B” (część wschodnia). Należy zwrócić uwagę, że dalsze działania modernizacyjne przerwał wybuch wojny, aczkolwiek autor stwierdza, że prowadzone przez władze działania nie mogły dawać zadowalających efektów.

Trzeci rozdział dotyczy koncepcji modernizacyjnej dominującej w okresie komunistycznym (lata 1945-1989), którą nazywa „modernizacją opartą na modelu sowieckim”. Na początku wyjaśnia on, na czym polegał sowiecki model modernizacji, słusznie oceniając, że była ona w istocie nieudolną próbą naśladowania modernizacji państw kapitalistycznych. Autor dokonuje trafnego spostrzeżenia, iż komunistyczna modernizacja Polski odróżniała się w pewien sposób od modernizacji sowieckiej (np. kolektywizacja rolnictwa została przeprowadzona w jedynie niewielkim stopniu). Jednakże w zasadniczych punktach była ona zbieżna z koncepcjami sowieckimi, dążącymi do przekształceń społeczeństwa na modłę komunistycznej utopii. Spośród planów gospodarczych w tym okresie sukcesem zakończył się jedynie tzw. plan trzyletni (lata 1946-1948), pozostałe zaś poniosły fiasko. Jedynie w pierwszym okresie władzy Edwarda Gierka (lata 1971-1975) doszło do krótkotrwałego wzrostu zamożności społeczeństwa, jednak z czasem spowodował on kryzys gospodarczy i wzrost zadłużenia, z jakim państwo polskie zmagало się jeszcze przez wiele lat.

Rozdział czwarty dotyczy już okresu III Rzeczypospolitej od upadku ustroju komunistycznego (rok 1989) do wstąpienia Polski do Unii Europejskiej (2004). Autor przypomina, że w omawianym okresie czasu z jednej strony na początku doszło do transformacji ustroju gospodarczego Polski z komunistycznego w kapitalistyczny, a z drugiej do długiego procesu integracji z Unią Europejską. W tym czasie w kwestii gospodarczej dominowały dwie znaczące koncepcje, z których pierwsza, autorstwa Leszka Balcerowicza, miała charakter bardziej liberalny, zaś druga, autorstwa ministra finansów w rządzie Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Grzegorza Kołodki, była socjaldemokratyczna. Kolejną istotną koncepcją modernizacji dotyczącej Polski była pochodząca z zewnątrz tzw. „Strategia Lizbońska”, której celem było uczynienie z Unii Europejskiej „najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej, opartej na wiedzy gospodarki na świecie”. Polska, jako kraj starający się o członkostwo w tej organizacji, również była zobowiązana do realizowania tej strategii. Autor słusznie punktuje wewnętrzne sprzeczności tej strategii. Obecnie na jej miejsce została uchwalona „Strategia Europa 2020”, której ocena będzie możliwa dopiero za kilka lat.

Ostatni rozdział jest podsumowaniem całej pracy. W podsumowaniu swojej pracy autor stwierdza, że wszystkie projekty modernizacyjne Polski w badanym przez niego okresie czasowym były autorstwa elit, które wdrażały je często wbrew woli społeczeństwa. Ocenia również ich charakter jako „doganiający” (ich celem było dogonienie państw bardziej rozwiniętych) oraz „imitacyjny” (były wzorowane na innych koncepcjach).

Praca posiada bogatą bibliografię, liczącą ponad 30 stron. Jest napisana dość przejrzystym językiem (pomijając chyba jednak zbyt wydłużony pierwszy rozdział) oraz zawiera ciekawe i celne wnioski. Jest pozycją, z jaką niewątpliwie powinny się zapoznać osoby zainteresowane kwestią modernizacji państwa polskiego, jak i odpowiedzialni za tą kwestię politycy.

Sposób cytowania:

mgr Adam Suławka: Recenzja: Wojciech Musiał: Modernizacja Polski. Polityki rządowe w latach 1918-2004, 2013, w: <https://www.pol-int.org/pl/publikacje/modernizacja-polski-polityki-rzadowe-w-latach-1918-2004#r5130>.

<https://www.pol-int.org/pl/publikacje/modernizacja-polski-polityki-rzadowe-w-latach-1918-2004?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1&r=5130>